

Amrywiaeth a chynhwysiant mewn pleidiau gwleidyddol

Canllaw ar beth mae pleidiau gwleidyddol yn gallu ei wneud i wella amrywiaeth ymgeiswyr mewn etholiadau llywodraeth leol a'r Senedd

Mae'r ddogfen yma wedi cael ei hysgrifennu gan Lywodraeth Cymru. Mae'n fersiwn hawdd ei ddeall o 'Canllawiau Amrywiaeth a Chynhwysiant Drafft ar Gyfer Pleidiau Gwleidyddol Cofrestredig'.

Sut i ddefnyddio'r ddogfen yma

Dyma ddogfen hawdd ei deall. Ond efallai y byddwch chi angen help i'w darllen. Gofynnwch i rywun rydych chi'n ei adnabod i'ch helpu.

Mae'r geiriau mewn **ysgrifen glas trwm** yn gallu bod yn anodd eu deall. Mae beth mae'r holl eiriau mewn glas yn ei feddwl ar **dudalen 43**.

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Lle mae'r ddogfen yn dweud **ni**, mae hyn yn meddwl **Llywodraeth Cymru**. Am fwy o wybodaeth, cysylltwch â:

Gwefan: www.llyw.cymru/canllawiau-amrywiaeth-a-chynhwysiant-ar-gyfer-pleidiau-gwleidyddol-cofrestredig

E-bost: DiwygiorSenedd@llyw.cymru

Mae [Hawdd ei Ddeall Cymru](#) wedi gwneud y ddogfen yma yn hawdd ei deall gan ddefnyddio Photosymbols. [I ddweud wrthyn ni beth rydych chi'n feddwl am y fersiwn hawdd ei ddeall yma, cliciwch yma.](#)

Cynnwys

Am y canllaw yma	4
Rhan 1 – cynllunio ar gyfer amrywiaeth	14
Rhan 2 – casglu a chyhoeddi gwybodaeth am amrywiaeth.....	22
Rhan 3 - cynnwys menywod.....	24
Templed arolwg.....	27
Rhan 1. Cefndir ymgeisydd.....	27
Rhan 2. Gwybodaeth ymgeiswyr	33
Geiriau Anodd.....	43

Am y canllaw yma

Mae'r canllaw yma ar gyfer **pleidiau gwleidyddol** yng Nghymru.

Mae **plaid wleidyddol** yn grŵp o bobl sydd â syniadau tebyg am sut i redeg gwlad.

Does dim rhaid iddyn nhw ddilyn y canllaw yma yn ôl y gyfraith. Ond mae'n bwysig eu bod yn gwneud hynny.

Efallai y bydd **plaid wleidyddol** eisiau gofyn am gyngor cyfreithiol am hyn. Mae'n rhaid iddyn nhw ddilyn y gyfraith. Mae yna gyfreithiau sy'n dweud beth maen nhw'n gallu a beth dydyn nhw ddim yn gallu ei wneud i:

- wella **amrywiaeth**,
- a rhannu gwybodaeth.

Mae llawer o waith wedi digwydd i wneud yn siŵr bod y Senedd yn rhedeg yn dda.

Senedd Cymru ydy'r Senedd. Y Senedd sydd yn:

- llunio cyfreithiau i Gymru,

- cytuno ar drethi Cymru,

- ac yn edrych ar waith Llywodraeth Cymru.

Fe fydd llawer o newidiadau ar gyfer etholiadau'r Senedd yn 2026. Er enghraifft:

- Fe fydd mwy o Aelodau o'r Senedd – fe fydd yn mynd i fyny at 96 o aelodau.

- Fe fydd 16 **etholaeth** newydd i'r Senedd ar draws Cymru. Ardal bleidleisio ydy **etholaeth**.

- Fe fydd gan bob etholaeth 6 Aelod o'r Senedd.

Rydyn ni eisiau i'r Senedd fod yn fwy **amrywiol** a **chynhwysol**. Rydyn ni eisiau gwneud yn siŵr bod y Senedd yn cynrychioli holl bobl Cymru.

Mae **amrywiol** yn meddwl nad ydy pobl i gyd yr un fath. Mae pobl yn dod o wahanol gefndiroedd, yn gwneud dewisiadau gwahanol ac mae ganddyn nhw anghenion gwahanol.

Mae **cynhwysiant** yn meddwl bod unrhyw un yn gallu cymryd rhan a chael cyfle teg.

Rydyn ni eisiau i **bleidiau gwleidyddol** fod yn fwy agored am beth maen nhw'n ei wneud i wneud yn siŵr eu bod yn **amrywiol**.

Beth rydyn ni'n ei wybod am **amrywiaeth** mewn llywodraeth leol a'r Senedd nawr?

Ar hyn o bryd, does dim llawer o wybodaeth ar gael i'r cyhoedd gan **bleidiau gwleidyddol** am **amrywiaeth**.

Dywedwch wrthyn ni beth rydych chi'n feddwl

1. Ydych chi'n hoffi'r syniad?

Ydw

Nac ydw

Ddim yn siwr

Mae'r wybodaeth sydd gennym am **amrywiaeth** mewn llywodraeth leol gan bobl sydd wedi dewis ymateb i arolwg. Felly, efallai ei fod yn colli rhai pethau. Rydyn ni wedi darparu rhai enghreifftiau isod.

Yn 2022, fe wnaethon ni weld ar gyfer llywodraeth leol:

- Roedd 4 o bob 10 cynghorydd etholedig yn fenywod. Mewn cymdeithas, mae tua 5 o bob 10 o bobl yn fenywod.

- Roedd tua 5 o bob 10 cynghorydd yn 60 oed neu'n hŷn.

- Roedd bron pawb yn dod o grŵp ethnig gwyn. Mewn cymdeithas mae 94 o bob 100 o bobl yn dod o grŵp ethnig gwyn.

- Dywedodd ychydig dros 10 o bob 100 eu bod yn anabl. Mewn cymdeithas mae dros 20 o bobl ym mhob 100 yn anabl.

Yn 2021 fe wnaethon ni ddarganfod yn y Senedd:

- Roedd tua 4 o bob 10 Aelod etholedig yn fenywod.

- Roedd bron pawb yn dod o grŵp ethnig gwyn.

- Roedd tua 5 o bob 100 yn nodi yn gyhoeddus fel **LHDTQ+**.

Mae **LHDTQ+** yn sefyll am grwpiau lesbiaidd, hoyw, deurywiol, trawsryweddol, queer a grwpiau eraill.

Dyma gymuned o bobl sy'n rhannu profiadau oherwydd pwy maen nhw'n eu caru a phwy ydyn nhw.

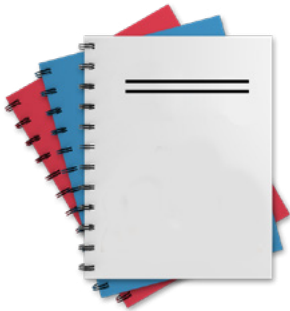

- Doedd dim unrhyw wybodaeth am nifer yr Aelodau Anabl.

Mae'r ffigurau yma yn dangos nad oes digon o bobl anabl, menywod na phobl o gefndiroedd nad ydyn nhw yn wyn yng ngwleidyddiaeth Cymru.

Mae 3 rhan i'r canllawiau yma:

Rhan 1 – canllaw i **bleidiau gwleidyddol** am wneud cynlluniau ar gyfer **amrywiaeth** mewn etholiadau lleol a chenedlaethol Cymru.

Rhan 2 – canllaw i **bleidiau gwleidyddol** am gasglu a **chyhoeddi gwybodaeth** am **amrywiaeth** am ymgeiswyr y Senedd.

Mae **cyhoeddi** yn meddwl rhannu gwybodaeth gyda'r cyhoedd.

Mae **ymgeisydd** yn berson sy'n sefyll etholiad, maen nhw'n gofyn i bobl bleidleisio drostyn nhw.

Rhan 3 – canllaw i **bleidiau gwleidyddol** am **ymgeiswyr benywaidd** ar gyfer etholiadau'r Senedd.

Grwpiau o bobl i bleidiau gwleidyddol feddwl amdany'n nhw

Fe ddylai **pleidiau gwleidyddol** feddwl am y grwpiau penodol yma wrth wneud cynlluniau a chasglu gwybodaeth **amrywiaeth**:

- Oed.
- Anabledd.
- Hil.
- Crefydd neu gred.
- Rhyw.
- Cyfeiriadedd rhywiol – at bwy rydych yn cael eich denu.
- **Statws** neu **hanes traws** (gan gynnwys **ailbennu rhywedd**) - mae hyn am sut mae rhywun yn nodi beth ydy eu rhywedd ac mae'n wahanol i'w genedigaeth.
- O ble rydych chi'n dod, a pha gyfleoedd oedd ar gael yn eich ardal i gael gwasanaethau da, addysg a chyflogaeth.
- Cyflyrau iechyd.
- Profiad gwleidyddol blaenorol.
- Cyfrifoldebau gofalu.
- Cyfrifoldeb rhieni.
- Iaith.

Rhan 1 – cynllunio ar gyfer amrywiaeth

Mae'r rhan yma o'r canllaw yn cefnogi **pleidiau gwleidyddol** i:

- wneud cynlluniau am **amrywiaeth**,
- a'u gosod yn eu lle.

Fe fyddai'r cynlluniau'n cael eu galw'n strategaeth **amrywiaeth** a **chynhwysiant**. Fe fyddai'n dangos beth fydd y blaid yn ei wneud i gynyddu **amrywiaeth** a **chynhwysiant**.

Dydy'r rhesymau dros wneud hyn ddim yn ymwneud ag **amrywiaeth** yn unig. Mae hefyd i wneud yn siŵr bod ein gwleidyddion yn adlewyrchu ystod o brofiadau.

Fe fydd yn cefnogi pobl i gymryd rhan mewn gwleidyddiaeth sydd wedi ei chael hi'n anodd gwneud hynny yn y gorffennol.

Sut i wneud cynllun

Fe ddylai **pleidiau gwleidyddol** ddefnyddio ymchwil ac adroddiadau. Mae angen iddyn nhw ddysgu mwy am y grwpiau sy'n cael eu gadael allan.

Fe ddylen nhw siarad â phobl i'w helpu. Gan gynnwys pobl o'r grwpiau sydd wedi eu gadael allan.

Fe ddylen nhw feddwl am y ffaith bod rhai pobl yn dod o nifer o wahanol grwpiau. Er enghraifft, efallai eu bod yn fenyw anabl o liw.

Fe ddylai'r cynllun siarad am:

- beth mae'r blaid eisiau ei gyflawni,
- a'r camau y byddan nhw yn eu cymryd.

Efallai y bydd ganddyn nhw nodau bach a mawr y byddan mhw yn eu cyflawni ar hyd y ffordd.

Fe ddylai pawb yn y blaid fod yn ymrwymedig i weithio gyda'r cynllun.

Fe ddylai'r cynllun fod yn glir a siarad am pam mae **amrywiaeth** yn bwysig.

Fe ddylai'r cynllun ddweud:

- beth fydd y nod mawr ar y diwedd,
- beth fydd yn cael ei wneud i gyrraedd yno,
- a sut y byddan nhw yn gwybod eu bod wedi cyflawni beth roedden nhw yn bwriadu ei wneud.

Dyma rai o'r camau y dylid eu cymryd:

1. Cynllunio, wedi ei seilio ar ymchwil a gwybodaeth.

Mae hyn yn gallu meddwl gwneud pethau fel:

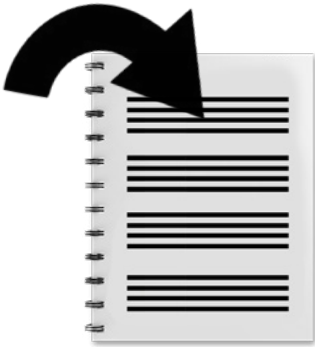
- Gwneud rhywun yn **Gydlynnydd Cydraddoldeb ac Amrywiaeth**.

- Dechrau edrych ar wybodaeth am **amrywiaeth ymgeiswyr**.

2. Meddwl am ddiwylliant y sefydliad - mae hyn yn meddwl gwerthoedd a chredoau'r sefydliad.

Mae hyn yn gallu meddwl gwneud pethau fel:

- Gwneud **amrywiaeth** yn rhan o **gyfansoddiad** y blaid - dyma set o reolau ac egwyddorion sy'n dweud sut y dylid rhedeg y blaid.

- Cael polisiau clir ar waith am **amrywiaeth**.

- Gwneud yn siŵr bod aelodau'r blaid yn deall **amrywiaeth**.

3. Sut fydd ymgeiswyr yn cael eu hasesu a'u dewis.

Mae hyn yn gallu meddwl gwneud pethau fel:

- Gwneud yn siŵr bod y ffordd y mae'r blaid yn dewis **ymgeiswyr** yn **hygyrch** ac yn **gynhwysol**.

Mae **hygyrch** yn meddwl gwneud yn siŵr bod pobl yn gallu defnyddio rhywbeth beth bynnag ydy eu hanghenion. Er enghraifft, gwneud gwybodaeth yn hawdd ei ddeall.

- Gofyn cwestiynau am eu sgiliau neu'r swydd. Dim am eu sefyllfa bersonol.

4. Sut y bydd ymgeiswyr yn cael eu cefnogi?

Mae hyn yn gallu meddwl gwneud pethau fel:

- Cynnig cyfleoedd i gefnogi **ymgeiswyr** posibl i ddysgu'r swydd.

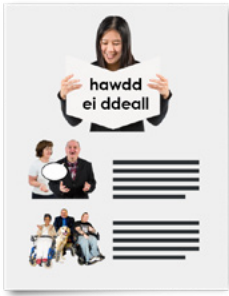

- Rhoi gwybodaeth am gymorth ariannol y gallai pobl ei gael.

- Meddwl am sut i amddiffyn **ymgeiswyr** rhag cael eu trin yn wael neu'n annheg.

Cyhoeddi'r cynllun

Fe ddylai cynlluniau **pleidiau gwleidyddol** (sydd hefyd yn cael eu galw yn strategaethau) fod mewn fformatau **hygyrch**. Er enghraifft, yn hawdd ei ddeall.

Fe ddylen nhw gael eu **cyhoeddi** o leiaf 6 mis cyn etholiad Senedd 2026.

Fe ddylen nhw gael eu hadolygu a'u diweddarau'n rheolaidd. Cyn etholiadau yn y dyfodol.

Fe fydd gwybodaeth yn Rhan 2 hefyd yn helpu i lunio'r cynllun a'r camau sydd eu hangen.

Rhan 2 – casglu a chyhoeddi gwybodaeth am amrywiaeth

Mae hyn am gasglu a **chyhoeddi gwybodaeth** am **amrywiaeth** am **ymgeiswyr** y Senedd. Fe fydd hyn yn rhan o'r cynlluniau sydd wedi cael eu gwneud yn **Rhan 1**.

Mae gwybodaeth yn gallu cael ei gasglu drwy arolwg. Rydyn ni wedi gwneud arolwg sydd yn gallu cael ei ddefnyddio fel templed. Mae ar ddiwedd y llyfryn yma ar **dudalen 27**.

Rhaid i **bleidiau gwleidyddol** ddilyn deddfau am gadw gwybodaeth yn ddiogel ac yn breifat.

Fe ddylid **chyhoeddi gwybodaeth** am yr holl **ymgeiswyr**. Gan gynnwys y rhai sy'n dod yn Aelodau o'r Senedd, a'r rhai sydd ddim.

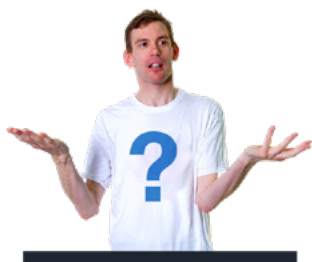
Ddylech chi ddim gallu adnabod pwy ydy'r **ymgeiswyr** unigol.

Fe ddylid **cyhoeddi'r** wybodaeth o fewn 6 wythnos i bob etholiad Senedd Cymru.

Mae **pleidiau gwleidyddol** yn gallu defnyddio'r wybodaeth i ddysgu os ydyn nhw'n gadael grwpiau o bobl allan.

Maen nhw'n gallu gweld pam a gweithio i newid hyn. Mae'r wybodaeth yma yn gallu cael ei roi yn eu cynlluniau.

Fe ddylai'r cynlluniau gael eu hadolygu yn rheolaidd.

Rhan 3 - cynnwys menywod

Fe ddylai Aelodau o'r Senedd gynrychioli poblogaeth Cymru. Er enghraifft, mae hanner y boblogaeth yn fenywod, felly fe ddylai hanner Aelodau'r Senedd fod yn fenywod.

Mae llawer o fanteision i gael mwy o fenywod. Fe fyddai'r manteision yma yn gwneud i'r Senedd weithio'n well.

Mae angen cefnogi mwy o fenywod i wleidyddiaeth. Efallai y bydd **Rhan 1** o'r canllaw yn helpu gyda hyn.

Ar hyn o bryd, mae mwy o **ymgeiswyr** yn ddynion na menywod ar gyfer etholiadau'r Senedd.

Mae hyn yn gallu gwaethygu wrth i Aelodau'r Senedd gynyddu o 60 i 96.

Mae angen i **pleidiau gwleidyddol** feddwl am y camau maen nhw'n gallu eu cymryd i wneud y niferoedd yn fwy cytbwys.

Meddwl am sut maen nhw'n dewis **ymgeiswyr**.

Fe ddylai **pleidiau gwleidyddol** feddwl am sut i gynyddu nifer y menywod.

Mae yna bethau mae **pleidiau gwleidyddol** yn gallu eu gwneud fel:

- Dewis yr un nifer o fenywod a dynion.

- Gosod **ymgeiswyr** benywaidd mewn mannau lle mae'n nhw'n credu eu bod nhw'n debygol o ennill sedd yn yr etholiad.

Fe fyddai gwneud hyn yn meddwl ei bod yn fwy tebygol bod hanner Aelodau'r Senedd yn fenywod.

Templed arolwg

Rhan 1. Cefndir ymgeisydd

1. Pa etholiadau ydych chi wedi sefyll fel ymgeisydd o'r blaen?

Etholiadau Llywodraeth Leol (Cyngor Cymuned, Tref, Sir neu Fwrdeistref Sirol)

Etholiadau Cenedlaethol (Senedd neu Senedd y DU)

Dydw i ddim wedi sefyll yn yr etholiad o'r blaen

Arall (os gwelwch yn dda dywedwch beth)

2. Ydych chi wedi dal swydd etholedig o'r blaen? Mae hyn yn meddwl eich bod wedi ennill etholiad o'r blaen.

Ydw – rydw i wedi dal swydd etholedig o'r blaen

Nac ydw – dydw i ddim wedi dal swydd etholedig

3. Beth ydy'r lefel uchaf o gymhwyster rydych chi wedi'i gael:

Gradd neu uwch

TGAU (graddau D i G) neu is

TGAU (graddau A* i C) neu gymhwyster tebyg

Safon Uwch neu debyg

Addysg uwch

Dim cymwysterau ffurfiol

Arall (nodwch os gwelwch yn dda):

Mae'n well gen i beidio â dweud

4. Ydych chi'n:

Hunangyflogedig

Di-waith: mewn addysg neu hyfforddiant

Cyflog: Llawn Amser

Di-waith: dim mewn addysg/hyfforddiant

Cyflog: Rhan Amser

Arall (nodwch os gwelwch yn dda)

Mae'n well gen i beidio â dweud

5. Beth ydy eich swydd bresennol?

6. Beth oedd swydd y person oedd yn ennill fwyaf yn eich cartref pan oeddech chi tua 14 oed?

7. **Ydych chi'n gofalu am unrhyw un oherwydd bod ganddyn nhw gyflyrau neu salwch corfforol neu feddyliol hirdymor (heb gynnwys fel rhan o'ch swydd)**

Nac ydw

Ydw – dywedwch faint o oriau.

Mae'n well gen i beidio â dweud

8. **Ydych chi'n gyfrifol am blentyn neu blant 16 oed ac iau?**

Ydw

Nac ydw

Mae'n well gen i beidio â dweud

Rhan 2. Gwybodaeth ymgeiswyr

9. Pa mor hen ydych chi

Oed:

Mae'n well gen i beidio â dweud

10. Beth ydy eich rhyw?

Gwryw

Benyw

Mae'n well gen i beidio â dweud

11. Ydych chi'n uniaethu fel traws, neu oes gennych chi hanes traws?

Statws neu **hanes traws** (gan gynnwys **ailbennu rhywedd**) - mae hyn am sut mae rhywun yn nodi beth ydy eu rhywedd ac mae'n wahanol i'w genedigaeth.

Ydw (Os hoffech chi, disgrifiwch eich statws traws, er enghraifft, anneuaid, dyn traws, menyw draws)

Nac ydw

Mae'n well gen i beidio â dweud

12. Ydych chi'n:

Deurywiol – rydych chi'n cael eich denu at ddynion a menywod.

Hoyw neu Lesbiaidd – rydych chi'n cael eich denu at bobl yr un rhyw â chi.

Heterorywiol neu Syth – rydych chi'n cael eich denu at bobl o'r rhyw arall.

Cyfeiriadedd rhywiol arall (dywedwch beth).

Mae'n well gen i beidio â dweud.

13. Beth ydy eich grŵp ethnig? Er enghraifft, Gwyn, Du, Asiaidd.

Ysgrifennwch yma:

Mae'n well gen i beidio â dweud

14. Beth ydy eich crefydd neu eich cred?

Ysgrifennwch yma:

Mae'n well gen i beidio â dweud

15. Oes gennych chi unrhyw gyflyrau neu afiechydon iechyd corfforol neu feddyliol sy'n para neu mae disgwyl iddyn nhw bara am 12 mis neu fwy?

Oes

Nac oes

Dim yn gwybod

Mae'n well gen i beidio â dweud

16. Os ydych chi wedi ateb ie i gwestiwn 15, oes unrhyw un o'r cyflyrau neu'r afiechydon yma yn effeithio arnoch chi yn unrhyw un o'r meysydd canlynol? (ticiwch bopeth sy'n berthnasol)

Golwg (er enghraifft dallineb neu olwg)

Cof

Clyw (er enghraifft byddardod neu glyw rhannol)

Iechyd meddwl

Symudedd (er enghraifft cerdded pellteroedd byr neu ddringo grisiau)

Stamina neu anadlu neu flinder

Deheurwydd (er enghraifft codi a chario gwrthrychau, defnyddio bysellfwrdd)

Yn gymdeithasol neu'n ymddygiadol (er enghraifft, yn gysylltiedig ag anhwylder sbectwm awtistiaeth (ASD) sy'n cynnwys Asperger's, neu anhwylder gorfywiogrwydd diffyg sylw (ADHD)

Dysgu neu ddeall neu ganolbwyntio

Arall (os gwelwch yn dda dywedwch beth)

Dim un o'r uchod

Mae'n well gen i beidio â dweud

17. Os ydych chi wedi ateb ie i gwestiwn 15, ydych chi'n ymwybodol o unrhyw gynlluniau cymorth sydd ar gael i ymgeiswyr anabl?

Ydw

Nac ydw

18. Ydy diffyg addasiadau neu rwystrau eraill yn ei gwneud hi'n anodd cynnal gweithgareddau o ddydd i ddydd?

Ydy, cryn dipyn

Ddim o gwbl

Ydy, ychydig

Mae'n well gen i beidio â dweud

19. Ydych chi'n gallu deall, siarad, darllen neu ysgrifennu Cymraeg? (ticiwch bopeth sy'n berthnasol)

Deall Cymraeg llafar

Siarad Cymraeg

Darllen Cymraeg

Ysgrifennu Cymraeg

Dim un o'r uchod

Mae'n well gen i beidio â dweud

20. Beth ydy'r iaith mae'n well gennych chi gyfathrebu ynddi yn broffesiynol?

Saesneg

Cymraeg

Iaith Arwyddion Prydain

Arall (dywedwch beth):

Geiriau Anodd

Amrywiaeth

Mae hyn yn meddwl nad ydy pobl i gyd yr un fath. Mae pobl yn dod o wahanol gefndiroedd, yn gwneud dewisiadau gwahanol ac mae ganddyn nhw anghenion gwahanol.

Cynhwysiant

Mae hyn yn meddwl bod unrhyw un yn gallu cymryd rhan a chael cyfle teg.

Cyhoeddi

Mae cyhoeddi yn meddwl rhannu gwybodaeth gyda'r cyhoedd.

Hygyrch

Mae hyn yn meddwl gwneud yn siŵr bod pobl yn gallu defnyddio rhywbeth beth bynnag ydy eu hanghenion. Er enghraifft, gwneud gwybodaeth yn hawdd ei ddeall.

LHDTQ+

Mae LHDTQ+ yn sefyll am grwpiau lesbiaidd, hoyw, deurywiol, trawsryweddol, queer a grwpiau eraill.

Dyma gymuned o bobl sy'n rhannu profiadau oherwydd pwy maen nhw'n ei garu a phwy ydyn nhw.

Plaid wleidyddol

Mae plaid wleidyddol yn grŵp o bobl sydd â syniadau tebyg am sut i redeg gwlad.

Ymgeisydd

Mae ymgeisydd yn berson sy'n sefyll etholiad, maen nhw'n gofyn i bobl bleidleisio drostyn nhw.